

Willens en wetens...

In de week van de veroordeling van een agent uit Limburg en het schorsen van een honderdtal keuringen door ILT volgde ik een masterclass 'Human Factors & Safety' van Sidney Dekker en RJ de Boer. Veiligheid op een ander niveau zou je het kunnen noemen. Nu ben ik in het donkerrijke verleden wel eens naar 51.000 voet gevlogen, maar dit was een nog veel hoger niveau. Waarbij ik meteen wil aangeven dat ik zelf "soms" moeite had met het volgen van beide heren en een aantal mede master-klasgenoten. Edoch, absoluut meer dan de moeite waard! We hebben vijf dagen gepraat over Safety I & Safety II, of "Oud versus Nieuw" veiligheid denken. Zij die de boeken van Sidney Dekker of Erik Hollnagel hebben gelezen zullen deze termen waarschijnlijk wel herkennen.

Ik heb niet de pretentie (noch de kennis) om het u in detail uit te leggen, maar in grote lijnen kan je het volgende stellen.

Het "oude" veiligheid denken (Safety I) heeft ons de afgelopen 100 jaar (eigenlijk al langer, als je niet alleen over luchtvaart praat) op het huidige veiligheidsniveau gebracht. Het klassieke denken gaat uit van ingewikkelde systemen, waarbij er altijd een aantal oplossingen voor problemen voorhanden is; systemen waarbinnen alles lineair verloopt, waarbinnen elk effect een oorzaak heeft. Als dit, dan dat. Gaat er iets fout (ook al zo een kreet: "fout" of "goed") dan zoeken we de oorzaak en als we de oorzaak hebben gevonden, hebben we het spreekwoordelijke lijf boven. De afgelopen jaren is dat steeds vaker: Aha! menselijke fout, of human error. Pffff gelukkig, we hebben de fout, de feilbare mens.

Dit gebeurt de laatste jaren zo vaak dat het er schijn van heeft dat in 90% van de gevallen (sommigen hebben het over 99%) Human Error als oorzaak van een incident of accident wordt geoordeeld. Tsjja en mensen zijn en blijven mensen, dus een beetje meer training en een beetje meer regels en desnoods wat correctie of zelfs vergelding en we kunnen weer door.

Volgens Hollnagel, Dekker, de Boer en nog een aantal anderen, is dit denken niet langer houdbaar. Willen we blijven verbeteren, dan zullen we anders moeten gaan denken over onze huidige samenleving en de huidige systemen. In plaats van ingewikkeld (Complicated) moeten we ze zien zoals ze zijn, te weten Complex. En in complexe systemen kan je niet langer over vaste oplossingen en oorzaak – gevolg spreken. Erger nog, de mens in die systemen doet "gewoon zijn werk" als altijd en zonder dat er een component weigert of 'kapot' is, blijkt de uitkomst soms toch een incident of accident. Hoezo Human Error? Gewoon mensen die doen wat ze altijd zo doen; doen wat ze hebben geleerd en proberen de kennis in te passen in de omstandigheden waarin ze zich bevinden.

Zoals een politie agent die een man probeert aan te houden die wordt gezocht voor een aantal ramkraken. En dat die man er vervolgens vandoor gaat in een auto waar ook een passagier in zit. Waarop de politie agent meent dat zijn leven of dat van zijn collega's gevaar loopt en hij gericht op de auto schiet, en daarbij de passagier ernstig verwondt.

Niet goed! Met name die agent moet zich verschrikkelijk gevoeld hebben (uiteraard naar het slachtoffer). Als je iemand ernstig verwondt als gevolg van een bewuste actie dan gaat je dat niet in de koude kleren zitten, of jij en je collega's nu gevaar liepen of niet.

En toen was er twee jaar later de rechter. Onpartijdig, spreekt recht, gebaseerd op wetten en ook deels op schade en mate van vergelding.

Het OM had vrijspraak geëist, op zich al bijzonder, aangezien de situatie onoverzichtelijk was en voor de agent bedreigend leek; hij was naar eigen zeggen doods-bang. Daarbij was de agent ook zeer geschokt door het feit dat hij de passagier zo lelijk had verwond.

Daar dacht de rechter anders over. Buitenproportioneel en ondoordacht handelen; poging tot doodslag, geen noodweer of overmacht. Dit oordeel kwam onder meer tot stand na bestudering (!) van een 21,3 seconden durende videoreconstructie (!) waarin beelden van bewakingscamera's waren verwerkt. De agent vreesde dat de verdachte [ramkraker] hem of zijn collega's omver zou rijden, doch de rechter concludeert dat noch de agent, noch zijn collega's in gevaar waren, "omdat de auto [...] relatief langzaam (max 13 km/uur) reed." Uit de beelden blijkt dan ook volgens de rechtbank "... dat de agent zich op geen enkel tijdstip zorgen hoefde te maken dat hij in aanraking zou komen met de auto." Ook oordeelde de rechtbank dat de agent aan de rechterkant van de auto stond toen hij schoot, en "dus" wist dat er een passagier zat. Door op korte afstand te schieten

heeft de agent "willens en wetens" het risico genomen dat hij de rijder zou raken en daarbij zou doden.

Zonder noodzaak heeft hij zijn dienstwapen gebruikt, derhalve schuldig aan een poging tot doodslag.

Oorzaak – gevolg, schuldig en straffen maar. Captain Hindsight!!

Aangezien het een zeer ernstig vergrijp is staat er vier jaar voor, maar voor de agent had de gebeurtenis een grote impact en hij heeft ook (nog) geen strafblad. Dus "slechts" twee jaar gevangenis.

En dit alles lees je, net nadat je vijf dagen over "anders denken" hebt gediscussieerd, gedacht en van erudiete wetenschappers op dit gebied college hebt genoten. Ik heb niet de bedoeling om de rechtbank, of om het even wie dan ook, belachelijk te maken, maar er kwamen wel wat beelden bij me op. Zo zag ik een Vonhoff-achtige man in een zwarte toga, met pruik, in een grote leunstoel en in zijn hand een sigaar en een glas cognac. Op het tafeltje naast de stoel een dampende kop koffie. Wat achterover gebogen kijkt hij naar een beeldscherm waarop in slow motion de beelden van de reconstructie worden afgespeeld. Het is al de twintigste herhaling, maar opeens veert hij op, spoelt terug en herhaalt de beelden nogmaals, nu bijna beeldje voor beeldje.

"Zie je wel!! Ik dacht het al, er is geen gevaar, kijk maar! De auto gaat er langs en niet naar de man toe!" En bij de volgende beelden: "Aha! Nu kijkt hij letterlijk naar binnen, de auto in, en haalt toch de trekker over, net voor hij achteruit springt! Haha! Willens en wetens! Nou die hoefde zich nooit zorgen te maken dat die auto hem zou raken hoor!!" Slokje cognac, pafje sigaar. "En eerst naar binnen kijken en toch schieten, dat is bijna opzet! Nog wel met een dienstwapen! Die risico afweging slaat nergens op!"

21,3 Seconden beeld. Video reconstructie, dan misschien niet met sigaar en cognac bekeken, waarschijnlijk wel in slow motion en herhaaldelijk. En zeer waarschijnlijk wel met een kop koffie er bij. Een poging tot doodslag, delict gepleegd door een agent die opeens een van meerdere ramkraken verdachte man ziet en hem besluit aan te houden, waarop de man duidelijk te kennen geeft heel andere ideeën te hebben en er in een auto vandoor gaat. Maar ja, die auto reed nooit harder dan 13 km/uur en de agent heeft nooit enig gevaar gelopen, dus dat schieten was helemaal niet nodig.

21,3 Seconden, voor iets dat zich als verrassing voor doet een heel korte tijd; misschien zelfs te kort om een weloverwogen beslissing te nemen. Maar niet volgens de rechter: de agent had moeten zien dat de auto hem nooit zou raken, zijn collega's niet zou raken, slechts langzaam reed en dat er ook een rijder zat die door zijn schot geraakt had kunnen worden.....

Zelfs het met 8 vingers typen van deze zin kost al meer tijd.

Vraagje: Bent u wel eens bijna aangerezen, of bang geweest dat u aangerezen zou worden?

Heeft u wel eens een van meerdere delicten verdachte man verteld dat u hem ging aanhouden?

Heeft u wel eens een bocht gedraaid op lage hoogte met te lage snelheid?

Bent u wel eens met nat weer een bocht met veel te hoge snelheid ingereden?

Wat voelde u toen? Een serene rust, volledig in control en vervolgens mentaal de risico matrix voor de geest halend waarin de situatie door u tot in detail werd bekeken en beoordeeld?

Er is meer dan schuld, vergelding en boete doening. Er is meer dan oorzaak en gevolg (kon zien dat er een passagier zat, maar schoot toch.....).

Helaas voor een groot aantal handhavers, rechtsprekers, uitvoerders, gebruikers, verzorgers, etc is dat nog een paar bruggen te ver. Dus spreken we zo "recht". Dus doen we zo onderzoek. Dus halen we zo genoegoening.

Willens en wetens houden we ons vast aan verouderde, ontoereikende en veroordelende methodes en procedures. En dat is geen misdrijf?

Bob van Asselt

PS wanneer heeft u voor het laatst een politie agent een goede dag gewenst?